

УДК 338

Д.Д. Куртвелієва,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

У статті досліджено організаційно-правові та фінансово-економічні чинники розвитку кредитування фізичних осіб в Україні.

In the article the research of the organizational-legal and financial-economics factors of the natural person crediting development in Ukraine is made.

Ключові слова: соціально-економічна сутність банківського кредитування фізичних осіб, принципи регулювання банківського кредитування фізичних осіб.

На сучасному етапі економічного розвитку важливе місце у пошуку шляхів виходу України з кризового стану займає подальше удосконалення форм кредиту, вироблення зважених підходів до реалізації банківськими установами кредитної політики, формування продуктивної кредитної системи та ефективне управління її ризиками. Незважаючи на те, що зараз банківські установи дещо уповільнили свою діяльність на ринку кредитування фізичних осіб, потреба в подальшому дослідженні теоретичних та практичних питань кредитування населення залишається дуже актуальною. При цьому, слід визначити які фінансові інструменти і механізми для цього слід застосовувати, а також визначити відповідну методику кредитування населення на окремі цілі. Це дозволить, з одного боку, сприяти максимальному задоволенню потреб населення, а з іншого, – одержанню додаткових прибутків кредиторами.

Постановка задачі

Метою даної статті є розкриття соціально-економічної сутності банківського кредитування фізичних осіб, визначення особливостей його в Україні та розробка основних напрямків його подальшого розвитку.

Результати

З організаційно-правової точки зору, виникнення кредитного зобов'язання

характеризуються поняттям "кредит", що визначене як засноване на кредитному правочинні зобов'язання однієї особи-кредитора з приводу передачі у власність іншій особі-позичальнику додаткової платоспроможності, вираженої у грошовій формі, і зустрічне зобов'язання позичальника в майбутньому повернути борг та сплатити процент [1, 2].

Існує подвійне значення кредиту. З нашої точки зору, в економічній літературі найбільш економічно обгрунтованою є характеристика кредиту, як відносин, пов'язаних із наданням ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають. Дане визначення охоплює практично всі види кредитних відносин, як частини економічних відносин, включаючи не лише відносини, пов'язані з рухом позичкового капіталу, а й ті, які виникають при реалізації товарів з відстрочкою платежу, попередньою оплатою, операціями із вкладами населення тощо.

Отже, в широкому розумінні кредит – це форма реалізації кредитних правовідносин, коли одна особа тимчасово набуває право кредитора стосовно іншої особи незалежно від юридичних підстав його виникнення; у вузькому розумінні – це правовідносини, що виникають між банком та позичальником на підставі кредитного договору [3, 4].

Варто зупинитися ще на одному визначенні кредиту, наведеному в ст. 2 Закону України "Про банки і банківську діяльність": "Банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми" [5]. Як бачимо, в цьому законі кредит не ототожнюється із грошовими (або матеріальними) коштами (як, скажімо, у Законі "Про оподаткування прибутку підприємств" чи в проекті Закону "Про банківський кредит"), а розглядається як зобов'язання, що впливають (відповідно до ст. 4 та ст. 151 Цивільного кодексу України) з договору або з інших підстав. Тобто кредит розглядається як економічні відносини передбаче-

ні законом або як такі, що не суперечать йому.

Основними видами банківського кредитування фізичних осіб є надання позики для купівлі житла (іпотека), для купівлі транспортних засобів (автомобільний) та для потреби купівлі товарів тривалого користування (споживчий).

Кредитування фізичних осіб – важлива складова економіки і фінансового сектора України. В період 2005-2008 р.р. кредитування переживало справжній бум розвитку: за цей період ринок виріс більш ніж в 5 разів. Зросла і значущість кредитів населення для банківського сектора і економіки країни – частка кредитів

населенню в активах банківської системи виросла в 3 рази, а співвідношення роздрібних кредитів і ВВП – майже в 4 рази. Так, в 2008 році частка виданих українськими банками споживчих кредитів становила більше ніж 25% ВВП. Активне зростання споживчого кредитування протягом 2002-2008 років було, з одного боку, високим рівнем дохідності зазначеного виду операцій, спрощенням процедури видачі коштів, а з іншого, зниженням попиту на кредити з боку суб'єктів господарювання через несприятливий інвестиційний клімат в Україні та збільшенням вартості кредитних ресурсів.

З початком фінансової кризи внаслідок зменшення тимчасово вільних коштів банків, введення обмежень на кредитування, зростання вартості кредитних ресурсів спостерігалось уповільнення темпів споживчого кредитування.

Відомо, що кредитування фізичних осіб належить до системних банківських продуктів, отож його впровадження потребує системного підходу.

Як правило, коли мова йде про проблеми впровадження кредитування

в нашій країні, насамперед вказують на відсутність правової бази для такого кредитування. Це справді надзвичайно складна проблема. Її особливість полягає у тому, що деякі засадні моменти створення необхідного правового поля для кредитування лежать у політичній площині. Утім, окрім законодавчо-правових, не менш важливими є економічні чинники, які безпосередньо впливають на успішне запровадження і розвиток кредитування. Зважаючи на нинішній стан економіки держави, ці проблеми можуть надовго загальмувати розвиток кредитування фізичних осіб в Україні.

Існують спеціальні принципи правового регулювання банківського кредитування фізичних осіб та шляхи їх практичної реалізації. Вони є похідними від загальних принципів основоположних правил, які надають відносинам між банками і позичальниками з приводу надання банківського кредиту ознак системності та упорядкованості.

Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду особливостей участі банків у кредитних правовідносинах дозволив нам виявити сім спеціальних принципів регулювання банківського кредитування фізичних осіб:

- 1) захист прав кредиторів;
- 2) кредитоспроможність позичальника;
- 3) забезпечення банківського кредиту;
- 4) мінімізація кредитних ризиків банку;
- 5) цільове використання банківського кредиту;
- 6) прибутковість кредитних операцій банку;
- 7) відповідальність позичальника за повернення кредиту.

Як свідчить аналіз сучасного стану кредитування в Україні, на жаль, відсутній системний підхід до реалізації зазначених вище принципів. Тому, з нашої точки зору, перш за все, необхідно впровадити спеціальне законодавство, яке б на комплексній основі закріпило систему норм, спрямованих на імплементацію цих принципів на основі концепції пріоритету прав та інтересів банків-кредиторів. Одним з основних завдань законодавства про банківський кредит є регламентація переддоговірних відносин з приводу надання кредиту як одного з ключових аспектів забезпечення практичної реалізації принципів правового регулювання банківського кредитування. Переддоговірні відносини у сфері банківського кредитування фізичних осіб – це комплекс організаційно-правових та фінансово-економічних заходів, що здійснюються банком і потенційним позичальником до моменту укладення кредитного договору і спрямовуються на перевірку кредитоспроможності потенційного позичальника, характеру запропонованого ним забезпечення та аналіз на цій основі кредитного ризику банку.

Але, аналізуючи кредитування фізичних осіб, слід також відмітити, що удосконалення його організаційного та фінансово-економічного механізму дозволить реалізувати величезні можливості цього виду кредитування піднесення соціального добробуту населення, особливо в частині придбання житла, як способу зменшення напруги в цій сфері, зокрема:

1. розширити і вдосконалити організаційно-правову та фінансово-економічну основу банківського кредитування фізичних осіб на партнерських засадах в системі банк – фізична особа.
2. забезпечити конкретизацію кредитних схем, їх вибірково динамічність та підвищити надійність кредитування на основі заходів стимулювання розвитку цього виду кредитування;
3. удосконалити механізм оцінки кредитоспроможності позичальника та забезпечити зменшення ризиковості кредитування фізичних осіб.

Реалізація цих, а також інших заходів буде сприяти зростанню масштабності та якісного рівня банківського кредитування як запоруки прискорення темпів соціально-економічного розвитку держави.

Висновки

Отже, проведений аналіз теоретичних та організаційно-правових питань банківського кредитування фізичних осіб дозволив зробити наступні висновки:

1. Кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу поворотного руху вартості. У період ринкової трансформації економіки основною формою кредиту є банківський кредит. Банківський кредит — це форма кредиту, за якою грошові кошти надаються в позику банками. Позики надаються банками суб'єктам господарювання всіх форм власності або фізичним особам у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором.

2. Світова фінансова криза призвела до різкого падіння в різних сферах світової економіки. Так, в Україні знизилась обсяги виробництва, посилюються інфляційні ризики, що супроводжувалося девальвацією національної валюти, погіршенням життєвого рівня населення, підвищенням рівня безробіття, а також неплатоспроможністю споживачів, тому у фінансовому секторі України відбувалися відповідні негативні процеси.

3. Удосконалення роботи з кредитування фізичних осіб повинно здійснюватися за різними напрямками, зокрема, такими як: модернізація скорингових моделей при аналізі конкурентоспроможності фізичних осіб, вдосконалення аналізу та контролю ризиків банку, вдосконалення методики формування страхового резерву при роботі з проблемними кредитами, розмежування функцій в кредитному процесі та вдосконалення методології обліку кредитних операцій.

Література

1. Гроші та кредит: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука.–К.: КНЕУ, 2002. – 598 с.
2. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич, М. Вознюк. – 3-тє вид. – К.: Алерта; Львів: ЛБІ ЦБ, 2003. – 500 с.
3. Кредитування і контроль: Т.С. Смовженко, Р.Р. Коцовська, В.М. Крупський, В.С. Хім'як. - Л.: ЛБІ ЦБ, 2004. - 135 с.
4. Шемшученко Г.Ю. Банківський кредит у системі кредитних відносин // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Випуск 10. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – С. 316-325.

5. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р., № 2121-III.
6. Колодієв О.М. Гроші та кредит: Навч. посіб./О.М.Колодієв, О.Р. Яременко. - Х.: ВД "ІНЖЕК", 2004. - 156 с.

Стаття надійшла до редакції 16.06.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"